

ІСТОРІЯ НАУКИ. ПЕРСОНАЛІЇ

УДК 57(092) Бутницький

doi: 10.25128/2078-2357.25.3.9

С. В. ПИДА, Н. В. МОСКАЛЮК, О. Б. КОНОНЧУК, Р. Л. ЯВОРІВСЬКИЙ

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, Тернопіль, 46027

e-mail: pyda@chem-bio.com.ua, moscalyuk@chem-bio.com.ua, kononchuk@chem-bio.com.ua,
forik-botan@i.ua

ШЛЯХ УЧЕНОГО І НАСТАВНИКА: ДО 90-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ІВАНА МИКОЛАЙОВИЧА БУТНИЦЬКОГО

*Хто сіє знання, той пожинає мудрість,
а хто плекає сад – дарує світу майбутнє.
Народна мудрість*

Стаття присвячена визначній даті – 90-річчю від дня народження відомого українського вченого у галузі фізіології рослин, досвідченого педагога та авторитетного організатора вищої школи, кандидата біологічних наук, доцента Івана Миколайовича Бутницького. У роботі проаналізовано життєвий шлях, наукову та громадську діяльність ювіляра, чиє ім'я нерозривно пов'язане зі становленням та розвитком Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Авторами проаналізовано біографію вченого: від часу народження на Івано-Франківщині та навчання у Чернівецькому державному університеті до періоду активного наукового пошуку. Особливу увагу приділено внеску І. М. Бутницького як адміністратора на посадах проректора з навчальної роботи та ректора Тернопільського педагогічного інституту (1982–1984 рр.). Висвітлено його зусилля, спрямовані на модернізацію освітнього процесу, зміцнення матеріально-технічної бази лабораторій фізіології рослин і мікробіології, що сприяло якісній підготовці фахівців.

Науковий доробок вченого розглянуто крізь призму його фундаментальних досліджень полярності та фізіолого-біохімічних основ сексуалізації дводомних рослин (*Actinidia*, *Ginkgo biloba*, *Humulus* та ін.). Розкрито значення його експериментів із вивчення життєстійкості чоловічих та жіночих особин, а також досліджень фізіологічної активності нових хімічних сполук. Окремим блоком виділено результати роботи в галузі біологічної азотфіксації бобових культур, що проводилася у тісній координації з Інститутом фізіології рослин і генетики НАН України та мала важливе значення для розуміння підвищення родючості ґрунтів.

Педагогічний стиль І. М. Бутницького охарактеризовано як інноваційний для свого часу, зокрема зроблено акцент на впровадження ним проблемного навчання та залучення студентів до активного наукового пошуку. Стаття також висвітлює громадську позицію вченого як керівника Тернопільського відділення Українського товариства фізіологів рослин та його роль у вихованні наукової зміни. У висновках наголошено на важливості ціннісних орієнтирів вченого. Порядність, працьовитість та любов до професії, що притаманні Івану Миколайовичу, визначають його як авторитетного наставника, чий досвід залишається актуальним для розбудови сучасної наукової і педагогічної спільноти.

Ключові слова: І. М. Бутницький, історія біологічної науки, фізіологія рослин, біологічна азотфіксація, наукова спадщина.

9 вересня 2025 року виповнилося 90 років з дня народження відомого українського вченого в галузі фізіології рослин і педагогіки вищої школи, ректора Тернопільського педагогічного інституту (1982–1984 рр.), кандидата біологічних наук, доцента Івана Миколайовича Бутницького.

Народився Іван Миколайович у родині Бутницьких Миколи Івановича та Парасковії Іванівни, які були селянами від діда-прадіда у мальовничому селі Вікно тодішнього Городенківського повіту (нині Коломийського району) Станіславської (тепер Івано-Франківської) області. Батьки були середньо заможні, мали 2,5 га орної землі [1]. У ті часи, за панської Польщі, зароблені кошти селяни вкладали на придбання орної землі. Це і визначало їх майновий рівень. Народна мудрість говорить: щоб бути щасливим, важливо народитись здоровим і в розумних батьків. Батьки Івана Миколайовича мали лише початкову освіту, але були працьовитими, мали відчуття обов'язку, поважали односельчан і користувались пошаною в селі.

Дитинство Івана Миколайовича проходило у складний період. У 1939 році Східну Галичину було приєднано до Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР), невдовзі розпочалася Друга світова війна. Після важких воєнних часів наступив голод. Батько, Микола Іванович, з перших днів Другої світової війни пішов на фронт і воював до перемоги над фашистською Німеччиною, був поранений, за мужність нагороджений медаллю «За відвагу» та Орденом Великої Вітчизняної війни II ступеня [1].

У 1943 році Іван Бутницький вступив до першого класу Вікнянської семирічної школи, у якій закінчив 5 класів. Навчання здібному хлопцю давалося легко. Щоб син отримав хороші і глибокі знання, батько, порадившись з дідом (батьком мами), відправив його на навчання до Коломийської середньої школи № 1 (відстань 30 км від с. Вікно), де він вчився упродовж трьох років з 6 по 8 клас [9]. Батьки вважали, що в колишній гімназії буде більш ґрунтовніше навчання і це посприятиме отриманню майбутньої професії із заробітною оплатою, а не з трудноднями.

У післявоєнний період Іван Миколайович став свідком утвердження радянської влади на Прикарпатті. У 1947 році в селі організували колективне господарство (колгосп), внаслідок чого землю усуспільнили, межі особистих землеволодінь переорали і приватне господарювання селяни втратили.

У 1950 році Іван Бутницький повернувся додому із Коломийської середньої школи і вступив у 9 клас середньої школи сусіднього села Тишківці. З учнями-односельцями щоденно долали 3 км (відстань між селами). У 1952 році успішно з хорошими і відмінними оцінками закінчив цю школу [2].

Тяга до знань та освіти визначила подальшу долю юнака. У тому ж році він вступив на перший курс агрономічного відділення біологічного факультету Чернівецького державного університету (нині Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича). У червні 1955 року університетом здійснено перший і єдиний випуск агрономів. У тому ж місяці рада міністрів УРСР ухвалила постанову про переведення агрономічного відділення з Чернівецького університету до Львівського сільськогосподарського інституту [3]. Після оголошення постанови декан біологічного факультету запропонував Івану Бутницькому перевестись на біологічну спеціальність. Він прийняв пропозицію і після написання відповідної заяви залишився студентом Чернівецького університету. Для ліквідації академічної різниці в навчальних планах біологічного і агрономічного відділень за три попередні роки здібний студент склав близько десяти заліків та екзаменів, не гаючи часу, наполегливо щоденно освоював визначені деканатом предмети і продовжив навчання на 4 курсі біологічного факультету. Одночасно подав клопотання про бажання спеціалізуватись на кафедрі фізіології рослин, яку очолював відомий учений, професор Георгій Хрисанфович Молотковський. У цей період ближче познайомився зі студентом Кузьмою Векірчиком (народився у с. Задубрівці Снятинського району Івано-Франківської області, 15.09.1929 – 03.11.2009 рр.), який спеціалізувався на цій же кафедрі і закінчив університет у 1957 р. за спеціальністю «Біолог-фізіолог рослин». З 1959 по 1962 рр. К. М. Векірчик був аспірантом кафедри фізіології рослин і мікробіології Чернівецького університету. Доля двох юнаків із Івано-Франківщини поєднала їх на все життя.

Після закінчення в 1957 р. університету І. М. Бутницького направлено на вчительську роботу у Волинську область, де він пропрацював 3 роки, а в 1960 р. отримав листа з пропозицією Г. Х. Молотковського обійняти посаду лекційного асистента кафедри фізіології рослин Чернівецького університету та зайнятись науковою роботою на правах аспіранта для виконання дисертаційних досліджень [9]. Відтак, з 1 вересня 1960 р. Івана Миколайовича призначено лекційним асистентом з терміном перебування на зазначеній посаді 4 роки. Робота лекційного асистента полягала в оснащенні лекцій і практичних занять демонстраційними та допоміжними матеріалами. Його праця, на відміну від аспірантів, зараховувалася в педагогічний стаж вищої школи. З цього часу І. М. Бутницький почав наукові дослідження під керівництвом доктора біологічних наук, професора Г. Х. Молотковського [6].

У вересні 1964 р. Іван Миколайович пройшов за конкурсом на посаду старшого викладача загальнонаукового факультету Чернівецького університету, філіал якого було створено в Івано-Франківську. Згодом цей філіал був підпорядкований Івано-Франківському педінституту (тепер Карпатський національний університет імені Василя Стефаника). Протягом 1968–1970 рр. учений виконував обов'язки завідувача кафедри агробіології в Івано-Франківському педагогічному інституті на заочному відділенні, де на високому науково-методичному рівні проводив лекційні і практичні заняття з фізіології рослин, мікробіології та ботаніки (анатомії і морфології рослин, систематики нижчих рослин), брав активну участь в оснащенні лабораторій та кабінетів, громадському житті інституту, систематично виступав з лекціями перед вчителями міста та області, керував школою юних біологів. Саме в Івано-Франківському педагогічному інституті І. М. Бутницький знову зустрівся з товаришем студентського періоду, на той час старшим викладачем (1965 р.), потім в. о. доцента кафедри агробіології (з грудня 1966 р. по вересень 1967 р.) Кузьмою Миколайовичем Векірчиком. Проте тоді Міністерство вищої і середньої спеціальної освіти видало постанову про ліквідацію загальнонаукових факультетів у вищих навчальних закладах і перед Іваном Миколайовичем постало питання про працевлаштування.

У цей же період відбулося перебазування Кременецького педагогічного інституту до Тернополя, у якому вже на той час працював доцентом кафедри кандидат біологічних наук К. М. Векірчик, який познайомив І. М. Бутницького із завідувачкою кафедри ботаніки, доцентом Валентиною Омелянівною Шиманською і 14 січня 1970 р. за конкурсом Івана Миколайовича було обрано на посаду асистента кафедри ботаніки Тернопільського педагогічного інституту [8]. Отже, з 1970 р. розпочалася наукова і педагогічна діяльність І. М. Бутницького в колективі цього навчального закладу.

Іван Миколайович працював в атмосфері постійного наукового пошуку й пізнання. Як наголошує народна мудрість: *«Природа – це книга, яку треба вміти читати, а серце вчителя – це ґрунт, у якому зерна науки стають могутніми деревами»*. У 1970–1974 рр. І. М. Бутницький вивчав фізіологічну активність нових сполук, синтезованих доцентом Б. М. Гоцуляком в хімічних лабораторіях Івано-Франківського педагогічного інституту, і за результатами дослідження опублікував 4 статті. У 1975 р. захистив кандидатську дисертацію на тему: *«Полярність і фізіолого-біохімічні особливості сексуалізації деяких дводомних рослин»*. Науковим керівником роботи був завідувач кафедри фізіології рослин Чернівецького університету, професор Георгій Хрисанфович Молотковський [9]. Рішенням вченої ради Чернівецького державного університету від 29 грудня 1975 року (протокол № 5) Бутницькому Івану Миколайовичу присуджено науковий ступінь кандидата біологічних наук за спеціальністю – фізіологія рослин. З 1975 до 1978 рр. Іван Миколайович працював старшим викладачем, а з 1978 р. – доцентом кафедри ботаніки Тернопільського педінституту [10].

У центрі наукової уваги Івана Миколайовича перебували дводомні рослини: від знайомих усім хмелю та кропиви до реліктового гінґго дволопатевого й актинідії. Учений детально вивчав «життестійкість» чоловічих та жіночих особин, експериментуючи з їхнім укоріненням та шукаючи способи передбачити стать рослини ще з насінини. Його цікавило, як тривалість світлового дня впливає на ріст конопель та які приховані фізіолого-біохімічні процеси керують розвитком їхніх надземних і підземних органів. Ці ґрунтовні дослідження дозволили глибше зрозуміти природу формування статі у рослинному світі.

Сьогодні живим свідченням невтомної праці Івана Миколайовича є дві особини гінґго дволопатевого, що прикрашають внутрішній дворик дендрарію ТНПУ. Ці дерева, дбайливо посаджені вченим, стали не лише частиною ландшафту, а й символом його відданості ботанічній науці. Окрім практичного внеску в озеленення університету, Іван Бутницький провадив активну міждисциплінарну наукову роботу. Зокрема, у співпраці з колегами – доцентом Б. М. Гоцуляком (перейшов на роботу з педагогічного інституту до Івано-Франківського інституту нафти і газу (нині Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу)) та викладачем В. І. Возняком (Івано-Франківський медичний інститут (тепер Івано-Франківський національний медичний університет)) – він займався дослідженнями фізіологічної активності нових сполук на основі похідних лепідінію.

Значна частина професійного життя Івана Миколайовича пов'язана з Тернопільським національним педагогічним університетом імені Володимира Гнатюка, де він пройшов шлях до досвідченого педагога та відповідального керівника. Зокрема, у 1978 році його обирають секретарем Вченої ради Тернопільського педагогічного інституту. Протягом 1979–1982 рр. він обіймав посаду проректора з навчальної роботи, а з 1982 до 1984 рр. очолював інститут на посаді ректора [5]. У цей період Іван Миколайович доклав значних зусиль для зміцнення матеріально-технічної бази навчального закладу та підвищення якості фахової підготовки майбутніх учителів. Пізніше, упродовж 1988–2002 рр., він керував кафедрою ботаніки (світлина 1), а упродовж наступного десятиліття (2002–2012 рр.) продовжував ділитися досвідом із молодим поколінням на посаді доцента цієї ж кафедри (світлина 2).

Світлина 1. Колектив кафедри ботаніки (1996 р.).

Громадська активність та організаторський талант Івана Миколайовича виявилися у багатьох сферах життя установи. У 1978 році на нього було покладено відповідальну місію – роботу на посаді відповідального секретаря приймальної комісії інституту [8]. Окрім цього, він неодноразово очолював профспілковий комітет працівників, дбаючи про інтереси колективу. Попри значне адміністративне навантаження, Іван Бутницький завжди приділяв увагу власному професійному вдосконаленню. Його фахове становлення проходило у провідних наукових центрах, зокрема у Київському державному університеті імені Т. Г. Шевченка (тепер Київський національний університет імені Тараса Шевченка), а управлінський досвід він збагачував на спеціалізованих курсах для керівного складу.

Світлина 2. Колектив кафедри ботаніки (2010 р.).

Іван Миколайович увійшов в історію нашого університету як талановитий організатор вищої школи та взірець відданості своїй справі. Його завжди вирізняли принциповість, виняткова працьовитість та наполегливість у досягненні поставлених цілей. Виважений підхід до управління університетом у поєднанні з глибокою відданістю фізіологічній науці дозволили Івану Миколайовичу сформувати міцне підґрунтя для розвитку кафедри та факультету на десятиліття вперед. Глибокі теоретичні знання вченого стали джерелом натхнення для багатьох поколінь: він щедро ділився досвідом не лише зі студентами, а й із вчителями-практиками на курсах підвищення кваліфікації та в лекторіях товариства «Знання». Особливою заслугою Івана Миколайовича є вибудовування міцного зв'язку між академічною наукою та загальноосвітніми школами області, що дозволило гармонійно поєднати підготовку майбутніх фахівців із реальними потребами сучасної школи.

Неоціненним є внесок Івана Миколайовича в розбудову технічного потенціалу факультету, зокрема в оснащення лабораторії фізіології рослин і мікробіології. Завдяки його особистому сприянню було сформовано солідну інструментальну базу: придбано термостати, дистильатори, фотоелектроколориметри, гомогенізатори тканин та інше обладнання, яке й донині надійно служить студентам хіміко-біологічного факультету та науковцям кафедри [7]. Викладаючи курс «Фізіологія рослин», Іван Бутницький не лише розкривав сучасні наукові досягнення та їхню роль у землеробстві, а й виховував у студентів гордість за вітчизняну науку, акцентуючи увагу на відкриттях українських учених. Його лабораторні заняття та навчальні практики завжди мали дослідницький характер, спонукаючи молодь до самостійного наукового пошуку. Особливий педагогічний стиль Івана Миколайовича базувався на впровадженні проблемного навчання. Перед студентами часто ставилися складні дослідницькі завдання, вирішення яких вимагало глибокого опанування методик польового, вегетаційного та лабораторного експериментів.

Наукова діяльність Івана Миколайовича була спрямована на вирішення стратегічного завдання – підвищення родючості ґрунтів та врожайності бобових культур природним шляхом. Він став одним із провідних фахівців у галузі вивчення біологічної азотфіксації. Його дослідження допомогли знайти способи «приручити» бактерії, щоб вони активніше допомагали рослинам (люпину, люцерні, козлятнику) засвоювати азот з повітря. Ця праця була проведена спільно з провідними вченими Інституту фізіології рослин і генетики НАН України. Як авторитетний науковець Іван Бутницький об'єднував колег з усієї країни, організовуючи масштабні заходи, серед яких – III з'їзд фізіологів рослин України, що відбувся у Тернополі в 2001 р.

Науковий доробок І. М. Бутницького нараховує понад 130 праць, серед яких – два патенти на винаходи. Держава високо оцінила його багаторічну працю: Іван Миколайович нагороджений медаллю «Ветеран праці», значком «Відмінник народної освіти УРСР» та численними почесними грамотами [11]. Його авторитет визнаний і громадою міста, де він обирався депутатом міської ради, а також професійною спільнотою – через багаторічне керівництво Тернопільським відділенням Українського товариства фізіологів рослин.

Важливою складовою діяльності Івана Миколайовича є підготовка наукової зміни. Як авторитетний фахівець, він неодноразово виступає офіційним опонентом та рецензентом кандидатських дисертацій. Особливу увагу вчений приділяє роботі з молоддю, керуючи написанням дипломних робіт та першими науковими публікаціями студентів. Такий підхід дозволяє вчасно розгледіти обдарованих випускників та дати їм путівку у велику науку через рекомендації до аспірантури. Завдяки тісній співпраці з науковцями Інституту фізіології рослин і генетики НАН України здібні випускники ТНПУ (Михальський М., Михальська Л., Левчук О., Михалків Л., Нижник Т., Стахів М., Тарасюк О., Зая Н., Василюк В., Веселовська Л.) стали аспірантами інституту, а відтак успішно захистили дисертаційні роботи і нині плідно працюють у НАН України, науково-дослідних інститутах, аграрних компаніях та закладах вищої освіти.

Багаторічна праця Івана Миколайовича в університеті – це не лише дати та посади, а, насамперед, тисячі вдячних випускників-біологів, для яких він став мудрим наставником. Його життєвий шлях є прикладом безкорисливого служіння освіті, науці та рідному університету. І сьогодні Іван Миколайович Бутницький продовжує брати активну участь у наукових заходах хіміко-біологічного факультету та університету (світлина 3).

Світлина 3. Іван Миколайович Бутницький – учасник VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Тернопільські біологічні читання – Ternopil Bioscience – 2025» (1–2 травня 2025 р.).

Життєве кредо Івана Миколайовича Бутницького – це самовіддане служіння освіті і науці, що ґрунтується на засадах демократичності, чесності та рішучості. Привабливість його образу – у надзвичайній порядності, тонкому гуморі та щирому прагненні робити добро. Для

молодих науковців постать Івана Миколайовича є справжнім орієнтиром у виборі життєвого шляху, взірцем того, як відданість справі поєднується з людяністю.

Особливе місце у житті Івана Миколайовича завжди посідала його родина. Багато років надійним товаришем, вірною супутницею та джерелом підтримки була його дружина – Ольга Йосипівна. Разом вони вибудували міцний сімейний фундамент і виховали двох чудових синів, Юрія та Романа. Сьогодні світла пам'ять про дружину та любов чотирьох онуків – Андрія, Олега, Софії й Іванка – зігривають серце ювіляра, даруючи йому сили та насагу продовжувати свій життєвий шлях.

Щиросердечно вітаючи Івана Миколайовича з Днем народження, ми висловлюємо йому почуття глибокої поваги та вдячності. Бажаємо ювіляру міцного здоров'я, душевного спокою та родинного затишку в колі дітей та онуків. Нехай творча енергія залишається невичерпною, а кожен день дарує радість і натхнення (світлина 4).

Світлина 4. Іван Миколайович Бутницький у колі родини, друзів та колег під час святкування 90-річчя від дня народження (9 вересня 2025 р.).

Іван Миколайович Бутницький – Людина з великої літери, чий життєвий шлях доводить, що щире служіння науці та освіті є найвищим його покликанням.

1. Архів Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, спр. 2819. 119 арк.
2. Барна М. М., Барна Л. С. Розвиток ботанічної науки в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Біологія.* 2010. № 1 (42). С. 3–25.
3. Бібліографія наукових і науково-методичних праць викладачів хіміко-біологічного факультету Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка 1962–2002 рр. / уклад.: Барна М. М. та ін.; за ред. М. М. Барни. Тернопіль : Видавничий відділ ТДПУ, 2002. 182 с.
4. Бутницький Іван Миколайович. *Вікіпедія.* URL: <https://surl.li/keghex> (дата звернення: 28.08.2025).
5. Бутницький Іван Миколайович. *Тернопільський енциклопедичний словник* : у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2004. Т. 1 : А–Й. С. 204.
6. Бутницький І. М., Векірчик К. М., Пида С. В., Конончук О. Б. Становлення і розвиток наукових досліджень з фізіології рослин в Тернопільському національному педагогічному університеті ім. Володимира Гнатюка. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Біологія.* 2009. № 1–2 (39). С. 210–218.

7. Історія університету. Ректори. *Офіційний сайт Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. URL: <https://tnpu.edu.ua/about/istoriya-universitetu/> (дата звернення: 28.08.2025).
8. Нариси історії хіміко-біологічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (1940–2010) / М. М. Барна та ін.; за ред. М. М. Барни. Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. 312 с.
9. Пида С. В., Барна М. М., Барна Л. С. Бутницький Іван Миколайович – відомий вчений у галузі фізіології рослин та педагогіки вищої школи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Біологія*. 2016. № 3–4 (67). С. 133–146.
10. Пида С. В., Барна М. М., Барна Л. С. Відомий український вчений-біолог та педагог (до 85-річчя від дня народження). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Біологія*. 2020. № 3–4 (80). С. 139–144.
11. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка: 1940–2020 : [історія та сучасність] / [редкол.: Б. Буяк та ін.]. Тернопіль : ТНПУ, 2020. 340 с.

References

1. Arkhiv Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka, m. Ternopil, spr. 2819. 119 ark. [in Ukrainian]
2. Barna M. M., Barna L. S. Rozvytok Botanichnoi Nauky v Ternopilskomu natsionalnomu pedahohichnomu universyteti imeni Volodymyra Hnatiuka. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Ser. Biolohiia*. 2010. № 1 (42). S. 3–25. [in Ukrainian]
3. Bibliohrafiia naukovykh i naukovo-metodychnykh prats vykladachiv khimiko-biolohichnoho fakultetu Ternopilskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka 1962–2002 rr. / uklad.: Barna M. M. ta in.; za red. M. M. Barny. Ternopil : Vydavnychiy viddil TDPU, 2002. 182 s. [in Ukrainian]
4. Butnytskyi Ivan Mykolaiovych. *Vikipediia*. URL: <https://surl.li/kegxec> (data zvernennia: 28.08.2025). [in Ukrainian]
5. Butnytskyi Ivan Mykolaiovych. *Ternopilskiy entsyklopedychnyi slovnyk : u 4 t. / redkol.: H. Yavorskyi ta in. Ternopil : Vydavnycho-polihrafichnyi kombinat «Zbruch», 2004. T. 1 : A – Y. S. 204. [in Ukrainian]*
6. Butnytskyi I. M., Vekirchuk K. M., Pyda S. V., Kononchuk O. B. Stanovlennia i rozvytok naukovykh doslidzen z fiziolohii roslyn v Ternopilskomu natsionalnomu pedahohichnomu universyteti im. Volodymyra Hnatiuka. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Ser. Biolohiia*. 2009. № 1–2 (39). S. 210–218. [in Ukrainian]
7. Istoriia universytetu. Rektory. *Ofitsiynyi sait TNPU im. V. Hnatiuka*. URL: <https://tnpu.edu.ua/about/istoriya-universitetu/> (data zvernennia: 28.08.2025). [in Ukrainian]
8. Narysy istorii khimiko-biolohichnoho fakultetu Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka (1940–2010) / М. М. Барна та ін.; за ред. М. М. Барни. Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. 312 с. [in Ukrainian]
9. Pyda S. V., Barna M. M., Barna L. S. Butnytskyi Ivan Mykolaiovych vidomyi vchenyi u haluzi fiziolohii roslyn ta pedahohiky vyshchoi shkoly. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Biolohiia*. 2016. № 3–4 (67). S. 133–146. [in Ukrainian]
10. Pyda S. V., Barna M. M., Barna L. S. Vidomyi ukrainskyi vchenyi-bioloh ta pedahoh (do 85-richchia vid dnia narodzhennia). *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Biolohiia*. 2020. № 3–4 (80). S. 139–144. [in Ukrainian]
11. Ternopilskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni Volodymyra Hnatiuka: 1940–2020 : [istoriia ta suchasnist] / [redkol.: B. Buiak ta in.]. Ternopil : TNPU, 2020. 340 s. [in Ukrainian]

S. V. Pyda, N. V. Moskaliuk, O. B. Kononchuk, R. L. Yavorivskyi
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

THE PATH OF A SCIENTIST AND A TEACHER: TO THE 90TH ANNIVERSARY OF THE BIRTH OF IVAN MYKOLAYOVYCH BUTNYTSKYI

This article is dedicated to a significant milestone – the 90th anniversary of Ivan Mykolaiovych Butnytskyi, a renowned Ukrainian scientist in the field of plant physiology, an experienced educator, and an authoritative organiser of higher education, PhD in Biological Sciences, and Associate Professor. The paper provides a comprehensive analysis of the life path, scientific and social activities of the celebrant, whose name is inextricably linked with the establishment and flourishing of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University.

The authors meticulously reconstruct the scientist's biographical chronicle, delineating his origins in the Ivano-Frankivsk region and his academic pursuits at Chernivtsi State University, culminating in the period of active scientific inquiry. This study places particular emphasis on the administrative contributions of I. M. Butnytskyi during his tenure as Vice-Rector for Academic Affairs and Rector of the Institute (1982–1984). His contributions are particularly noteworthy in the modernisation of the educational process, the enhancement of the material and technical infrastructure, and the systematic provision of contemporary instrumentation to the laboratories of plant physiology and microbiology. These endeavours laid the foundation for the high-quality training of future specialists.

The scientist's scientific output is examined through the prism of his fundamental research on polarity and the physiological and biochemical foundations of sexualisation in dioecious plants (*Actinidia*, *Ginkgo biloba*, *Humulus*, etc.). The significance of his experiments on the viability of male and female individuals, as well as interdisciplinary studies of the physiological activity of new chemical compounds, is revealed. A separate section highlights the results of work in the field of biological nitrogen fixation of leguminous crops, conducted in close coordination with the Institute of Plant Physiology and Genetics of the National Academy of Sciences of Ukraine, which had strategic importance for increasing soil fertility.

The pedagogical style of I. M. Butnytskyi is characterised as innovative for its time, with emphasis placed on the implementation of problem-based learning and the involvement of students in active scientific research. The article also covers the scientist's social position as the head of the Ternopil branch of the Ukrainian Society of Plant Physiologists and his role in nurturing a new generation of scientists. The conclusions emphasise the pivotal role of the scientist's value orientations. The qualities of integrity, industriousness and a profound love of the profession that are embodied in Ivan Mykolaiovych are indicative of his role as an authoritative mentor, whose experience remains pertinent for the development of the modern scientific community.

Key words: I. M. Butnytskyi, history of biological science, plant physiology, biological nitrogenation, scientific heritage.

Надійшла 10.09.2025.